

УДК 37.014.544

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.12>**В. М. Швидун**кандидат педагогічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту педагогіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено питанню розвитку педагогічних інновацій та їх використанню в системі освіти України.

Констатується, що в сучасних умовах триваючої війни педагоги мають продовжувати активно запроваджувати інновації в освітній сфері, використовувати нові форми та методи організації освітнього процесу для максимального ефективного формування компетентностей здобувачів освіти. Досягти цього можливо через раціональне поєднання стратегічних принципів, визначених у процесі реформування системи освіти України – гуманітаризації, інтеграції, життєтворчості, оптимізації, особистісної орієнтації, єдності національного і загальнолюдського, а також відомих дидактичних принципів науковості, доступності, наочності тощо.

На основі проведеного аналізу робіт вчених виокремлюються етапи впровадження педагогічних технологій у педагогічну практику та дається їх коротка характеристика:

- перший – 1930-1950 роки;
- другий – 1950-1960 роки;
- третій – 1970-1980 роки;
- сучасний етап – з 1980-х років.

Робиться припущення, що саме технологічний підхід для розбудови нової української школи є провідним і викликає цілий комплекс змін, оскільки зумовлює необхідність пошуку раціональних шляхів навчання, стимулює розробку наукових тенденцій та підходів, сприяє становленню системи закономірностей, базових принципів і обґрунтовує особливості їхньої реалізації в освітньому процесі.

Виокремлено спільні ознаки педагогічних технологій: системність, процесуальність, направленість на проектування та ефективність. Відзначається, що специфічні ознаки можуть бути різноманітними, зокрема, такими, як цілепокладання, економічність, алгоритмічність, результативність, цілісність тощо.

На основі аналізу робіт вчених узагальнено основні методологічні вимоги до проектування педагогічних технологій в умовах нової української школи: концептуальність; системність; керованість; цілісність; інноваційність; відтворюваність; ефективність; конкурентноздатність у сучасних умовах.

Робиться висновок про те, що педагогів необхідно орієнтувати на комплексне використання всіх складових модернізації освітнього процесу – від теоретичних напрацювань науковців до практичних робіт учителів-практиків.

У даному контексті пропонується алгоритм дій щодо підготовки педагогів до ефективного використання педагогічних інновацій, зокрема:

- ознайомлення педагогів з історією становлення педагогічних інновацій та досвідом зарубіжних колег щодо їх використання;
- проведення тренінгів;
- поширення передового педагогічного досвіду;
- розвиток особистісних установок педагогів;
- орієнтація на необхідність спільного зі здобувачами освіти проектування навчального процесу.

Ключові слова: педагогічні інновації, педагогічні технології, компетентності, нова українська школа, навчальний процес.

Постановка проблеми. Організація освітнього процесу в реаліях сьогодення – в умовах триваючої війни – має свою специфіку. Зокрема, опитування, що проводилось командою освітнього омбудсмена Сергія Горбачова серед батьків здобувачів освіти України показало, що на перше місце виходять не питання якості організації освітнього процесу та результатів навчання, а безпе-

кові питання під час нового навчального року в умовах воєнного стану – 65,8% вважають найбільшою проблемою небезпеку для життя і здоров'я дитини через ракетні удари, які становлять загрозу для закладів освіти та дітей [5].

У той же час, система освіти має адекватно реагувати на виклики, що постали перед державою та суспільством, забезпечуючи всебічний

розвиток особистості здобувачів освіти, формування їх світогляду, підготовку висококваліфікованих фахівців тощо. Дане питання хвилює й батьків, оскільки 1,9% опитаних занепокоєні, що висококваліфіковані педагоги можуть не повернутися з-за кордону, щоб продовжити навчати дітей [5]. Педагоги мають перебувати у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов, активної діяльної, творчої особистості, здатної розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми становлення, розвитку та використання педагогічних інновацій в освіті досліджують як українські, так і зарубіжні вчені, зокрема К. Ангеловські, Х. Барнет, О. Боднар, А. Бойко, В. Бондар, Г. Бредлі, Ю. Буган, Ф. Ващук, Д. Гамільтон, М. Грищенко, Н. Грос, С. Дей, О. Дубасенюк, М. Ерот, Г. Єльнікова, А. Зубко, У. Кінгстон, В. Кремень, Н. Лагервей, М. Майлз, С. Одайник, М. Поташник, І. Прокопенко, О. Савченко, В. Сокаль, О. Сухомлинська, А. Хаберман, Р. Хейвлок та ін. Відзначаючи значний доробок науковців у дослідження визначеної проблематики, вважаємо доцільним продовжити розгляд даного питання, оскільки сучасні виклики зумовлюють необхідність подальшої модернізації системи освіти, яка не можлива без готовності педагогів до постійного професійного розвитку, зокрема у напрямі розробки та впровадженні інновацій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення поліаспектного аналізу педагогічних інновацій, виокремлення позитивних напрацювань попередників та розробка рекомендацій щодо їх використання в сучасній системі освіти України.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах реформування системи освіти України, на наш погляд, необхідно активно запроваджувати інновації в освітній сфері, використовувати нові форми та методи організації освітнього процесу для максимально ефективного формування компетентностей здобувачів освіти, оскільки традиційна орієнтація на академічну парадигму протягом значного періоду часу не в повній мірі відповідає сучасним очікуванням від результатів навчання як зі сторони держави, суспільства, так і суб'єктів навчального процесу. Для сучасної освіти характерним є пошук нових педагогічних можливостей, що пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання, з ідеєю цілісності педагогічного процесу як системи, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, особистісно-орієнтованого підходу, пріоритету суб'єкт-суб'єктних відносин.

Максимальної ефективності підготовки здобувачів освіти можна досягти через раціональне

поєднання стратегічних принципів, визначених у процесі реформування системи освіти України – гуманітаризації, інтеграції, життєтворчості, оптимізації, особистісної орієнтації, єдності національного і загальнолюдського, а також відомих дидактичних принципів науковості, доступності, наочності тощо. Інтелектуальний і соціальний розвиток старшокласника, спрямовуючись метою і змістом освіти, практично реалізується через моделювання, навчальні технології [6, с.60–66].

Поняття «педагогічні технології навчання» не нове. Зокрема, автором технологізації освіти вважають Я.А. Коменського, який у відомому творі «Велика дидактика» порівнював навчальний процес з годинником (пропонував технологічне навчання) та стверджував, що для «...дидактичної машини необхідні відшукати:

- 1) чітко поставлені цілі;
- 2) засоби, точно пристосовані для досягнення цих цілей;
- 3) конкретні правила, як користуватися цими засобами, щоб було неможливо не досягнути мети» [3, с. 5].

Ідеї Я.А. Коменського у свій час отримують розвиток, зокрема в працях німецького вченого Й.Ф. Гербарта – вбачав потребу педагога мати проєкт (модель) виховного процесу або технологічну карту з певним алгоритмом дій. При цьому він віддавав належне педагогічній майстерності вчителя, педагогічна інтуїція якого дає змогу прийняти правильне рішення [7] та ідеях американського педагога Дж. Саллі, який запропонував термін «технологія» для освітньої галузі.

Дослідники інновацій в освіті виділяють кілька етапів впровадження педагогічних технологій:

- перший – 1930-1950 роки – впровадження в практику школи різноманітних технічних засобів подання інформації – відтворення звуку, проєкції зображень, що об'єднуються поняттям «аудіовізуальні засоби»;
- другий – 1950-1960 роки – поширення принципово нової ідеї організації навчання – програмованого навчання, забезпечення активної, самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти;
- третій – 1970-1980 роки – акцентування уваги на професійній підготовці педагогів;
- сучасний етап – з 1980-х років – характеризується змінами у розумінні поняття «педагогічна технологія» – не лише здійснення функції обслуговування процесу навчання, а й забезпечення інших важливих функцій, а саме: планування, організації процесу навчання, розробка методів і навчальних засобів, що дають можливість реалізувати генетично закладену програму розвитку особистості.

Вважаємо, що саме технологічний підхід для розбудови нової української школи є провідним і викликає цілий комплекс змін, оскільки зумов-

лює необхідність пошуку раціональних шляхів навчання, стимулює розробку наукових тенденцій та підходів, сприяє становленню системи закономірностей, базових принципів і обґрунтовує особливості їхньої реалізації в освітньому процесі.

Спільними ознаками педагогічних технологій є системність, процесуальність, направленість на проектування та ефективність. Специфічні ознаки можуть бути різноманітними, зокрема, такими, як цілепокладання, економічність, алгоритмічність, результативність, цілісність тощо.

Дослідники виділяють основні методологічні вимоги до проектування педагогічних технологій в умовах нової української школи:

- концептуальність (існування концептуальної бази, яка має включати філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей);
- системність (мета, чітка процесуальність, взаємозв'язок, цілісність);
- керованість (цілі, мета, планування, етапність, зворотний зв'язок);
- цілісність (наявність усіх обов'язкових елементів);
- інноваційність (мають містити нові досягнення педагогічної науки і практики);
- відтворюваність (алгоритмічність, прозорість, доступність, структурованість);
- ефективність (результативність, оптимальність, гарантія досягнення певного стандарту навчання);
- конкурентноздатність у сучасних умовах [1, 2, 4].

У статті «Підготовка педагогів до використання педагогічних інновацій у закладах післядипломної педагогічної освіти» ми обґрунтовували тезу щодо необхідності підготовки педагогів розробляти проєкт (модель) обґрунтованої, логічної, послідовної педагогічної системи, що реалізується у практичній діяльності [8, С. 451–459]. Також вважаємо доцільним відзначити, що вони повинні враховувати, що використання педагогічних технологій не може бути виокремлено як окремий напрям оптимізації та ефективності навчального процесу. Їх успішне використання передбачає комплексне використання всіх складових модернізації освітнього процесу – від теоретичних напрацювань науковців до практичних наробок учителів-практиків, тобто поняття «інновація» має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації.

На нашу думку, при розбудові української системи освіти та з метою підготовки педагогів до ефективного використання педагогічних інновацій доцільно:

- ознайомлювати педагогів як під час навчання, так і під час курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників з історією становлення педа-

гогічних інновацій та досвідом зарубіжних колег щодо їх використання через включення в зміст навчальних планів та програм дисципліни, що містять інформацію про педагогічну інноватику;

- проводити тренінги, під час яких ознайомлювати з інноваційними методами та формами навчання – діалоговими, діагностичними, активними, інтерактивними, дистанційними, комп'ютерними, тренінговими, проєктними тощо;

– поширювати досвід органічного поєднання інноваційних методик з класичними, традиційними, продуманого й гармонічного підбору різних методів щодо кожної дисципліни та кожного заняття в залежності від їх мети та специфіки;

- розвивати особистісні установки педагогів, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей суб'єктів навчання, що суттєво покращує мотивацію до отримання знань;

– орієнтувати на необхідність спільного зі здобувачами освіти проектування навчального процесу.

Висновки і пропозиції. Таким чином, здійснивши аналіз історії розвитку педагогічних інновацій та перспектив їх використання в системі освіти України, ми дійшли певних висновків. Максимально ефективного формування компетентностей здобувачів освіти можливо досягти за рахунок активного використання моделювання та широкого запровадження навчальних технологій.

Педагогів необхідно орієнтувати на комплексне використання всіх складових модернізації освітнього процесу – від теоретичних напрацювань науковців до практичних наробок учителів-практиків.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку практичних рекомендацій щодо використання педагогічних інновацій у навчальному процесі.

Список використаної літератури:

1. Барановська О. В., Косянчук С. В., Трубочева С. Е., Черноус О. В. Дидактичний контекст та особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Polish Science Journal*. 2018. Issue 3. P. 62–72.
2. Гораш К. В. Комплексний підхід до прогнозування розвитку повної загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 52–59.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків: вид. група «Основа», 2009. 176 с.
4. Кизенко В. Технологічний підхід до реалізації профільного навчання: психодидактичний ракурс. *FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського*. 2017. № 2. С. 42–45.
5. Очікування батьків щодо нового навчального року. URL: <https://www.facebook.com/Education.Ombudsman.Sergii.Gorbachov/posts/pfbid02b>

- EsihFSLKykG5T4eY6Wj11hyDdFfxCmSrfh8zc7w5iNv4wobHBL3PH4mKQzHdY7XI (дата звернення 09.09.2022).
6. Паламарчук В.Ф., Барановська О.В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 60–66.
 7. Федчишин Н.О. Дидактична система Йоганна Фрідріха Гербарта та її вплив на розвиток вітчизняної освіти: дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2009. 251 с. URL: chrome-extension://efaidnbmn.../http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/846/1/dis_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D1%87%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD.PDF (дата звернення 22.09.2022).
 8. Швидун В.М. Підготовка педагогів до використання педагогічних інновацій у закладах післядипломної педагогічної освіти. *«Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка»*. Випуск № 5 (5) 2022. С. 451–459.

Shvydun V. History of pedagogical innovations and prospects of their use in the education system of Ukraine

The article is devoted to the development of pedagogical innovations and their use in the education system of Ukraine.

It is stated that in the current conditions of the ongoing war, teachers should continue to actively introduce innovations in the educational sphere, use new forms and methods of organizing the educational process for the most effective formation of competencies of students. This can be achieved through a rational combination of strategic principles defined in the process of reforming the education system of Ukraine – humanization, integration, life-creativity, optimization, personal orientation, unity of national and universal, as well as well-known didactic principles of scientificity, accessibility, visibility, etc.

Based on the analysis of the works of scientists, the stages of the introduction of pedagogical technologies in pedagogical practice are distinguished and their brief characteristics are given:

- first – 1930-1950 years;
- second – 1950-1960 years;
- the third – 1970-1980 years;
- the modern stage – since the 1980s.

It is assumed that the technological approach to the development of a new Ukrainian school is the leading one and causes a whole range of changes, as it necessitates the search for rational ways of learning, stimulates the development of scientific trends and approaches, contributes to the formation of a system of laws, basic principles and substantiates the features of their implementation in the educational process.

The common features of pedagogical technologies are highlighted: systematic, procedural, design-oriented and effective. It is noted that specific features can be diverse, in particular, such as goal setting, efficiency, algorithmicity, effectiveness, integrity, etc.

Based on the analysis of the works of scientists, the main methodological requirements for the design of pedagogical technologies in the conditions of the new Ukrainian school are summarized: conceptuality; systematicity; controllability; integrity; innovativeness; reproducibility; efficiency; competitiveness in modern conditions.

It is concluded that teachers should be oriented to the integrated use of all components of the modernization of the educational process – from the theoretical developments of scientists to the practical achievements of practicing teachers.

In this context, an algorithm of actions to prepare teachers for the effective use of pedagogical innovations is proposed, in particular

- familiarization of teachers with the history of the formation of pedagogical innovations and the experience of foreign colleagues in their use;
- conducting trainings;
- dissemination of advanced pedagogical experience;
- development of personal attitudes of teachers;
- orientation to the need for joint design of the educational process with students.

Key words: *pedagogical innovations, pedagogical technologies, competences, new Ukrainian school, educational process.*